פון חודש צו חודש

אפטיילונג פאר ליטעראטור און קולטור ענינים

רעדאקטירט פון: י. זיפער

נאָך דער פ״יערונג

(צום 20 יאָריקן יובילײ פון דער אידישער שול אין אמעריקע)

יעקב זיפער

מיט א 25—30 יאָר האבן זיך צו די ברעגן פון דער נייער וועלט, צוגעשלאָגן נייע שטראָמען פון אידישע וואנדערער, עקאָנאָמיש — אויסגעמאַטערטע און הונגעריקע, אין מען נעקומען צום נייעם לאנד אויסל אנעשן און שטעלן זיך אויף די פיס; אין א גרויסער טייל נעקומען מיט אביסל אלטער טראַדיציע, וואס איז פון די נייע לעבנס באדינגונגען אימאנאנ צערונען געוואָרן, אמבעסטן פאל — טשושטש געוואָרן.

נעשטופּט האט מען זיך אין די גרויסע שטעט און דאס אלײן האט שוין דעם, פון קליינעם שטעטל נעקומענעם — צעטומלט און צערודערט.

א קליינער טייל, דערפאר אבער דער באוואוסטזייניקסטער, איז נעקומען מיט׳ן חלום פון דער נאָענטער סאַציאַלער רעוואָלוציע, וועלכע וועט פאַרענטפערן אלע שווערע קשיות פון אלגעמיינעם און פאַלקס לעבן, אנדערע האבן אומגענאנ געלייקנט, אז ס׳זײנען דאָ באזונדערע פּראָבלעמען פון נאַציאָנאלן כאַראַקטער, זײנען זײ אלע, מאָיל נישט צעווען מסוגל אויפצונעמען פראגן, וואס האבן אויפן אָרט נישט קײן דורעקגן שײכות צום קאַמף צווישן קאַפּ׳ן מאל און ארבעט. האבן זײ מאָיל נישט געקענט ווערן די באוואוסטזיניקע בײדע פון אַיין פון אַ גרויסן אַרבײטער־אָרגאַניזאַציע, אין אַיין פאַלק. דעם חלום פון אייביקן לעבן.

האט מען געגאנגען, — און דאס דאַרף אויסגעקריצט ווערן מיט פייערדיקע אות: דער שכל אין אונזער נייער געשיכטע:

1910, — מאַנטרעאל, פּעולי־ציון צו זאַמענפאר — ״דאס אידישע קינד. פאַרן אידישן פאָלק״. אין זאל דאָ דערמאָנט ווערן: אין אייבער דעם, דאַרף פאַלטערן, דיר שײנע אין פאר א טײל פון אונז לע געדאַרע פינור פון דר. חיים זשיטלאָווסקי, דער אין אונזער נײער געשיכטע: ״אין דער שכל אין דער פרעמדן לאנד, דערפירן צו קולטור אויף דעם אייגנע לאנד, דערפירן צו אייביקן לעבן״.

1910, — מאַנטרעאל, פּעולי־ציון צו זאַמענפאר — ״דאס אידישע קינד. פאַרן אידישן פאָלק״. אין זאל דאָ דערמאָנט ווערן: אין אייבער דעם, דאַרף פאַלטערן, דיר שײנע אין פאר א טײל פון אונז לע געדאַרע פינור פון דר. חיים זשיטלאָווסקי, דער אין אונזער נײער געשיכטע: ״אין דער שכל אין דער פרעמדן לאנד, דערפירן צו קולטור אויף דעם אייגנע לאנד״.

אין אונזער נײער געשיכטע: ״אין דער שכל אין דער פרעמדן לאנד, דערפירן צו אייביקן לעבן״.

דאס מען געגאנגען, — אין דאס דאַרף אויסגעקריצט ווערן מיט פייערדיקע אות: דער שכל אין אונזער נײער געשיכטע:

1910, — מאַנטרעאל, פּעולי־ציון צו זאַמענפאר — ״דאס אידישע קינד. פאַרן אידישן פאָלק״. אין זאל דאָ דערמאָנט ווערן: אין אייבער דעם, דאַרף פאַלטערן, דיר שײנע אין פאר א טײל פון אונז לע געדאַרע פינור פון דר. חיים זשיטלאָווסקי, דער אין אונזער נײער געשיכטע: ״אין דער שכל אין דער פרעמדן לאנד, דערפירן צו קולטור אויף דעם אייגנע לאנד״.

פאַרטומלט אינם רעש און טאַנצטעלאַכ בע נײט פון געוועלשאפטלאַך עקאָנאָמישן בוי, האט מען נישט געטראַכט וועגן דער נײסמיטיקע צעמישענײש. וואס דאס נעץ דערישט צווישן די וואנדערער. האבן א טײל אפילו געזען א געווינס — פאר דער אלעמעיינער זאַך — אין דאס דאַרף מײלאַצע, און מ׳האט כידים אלײן צונעד האלפן איבערהאקן דעם פּאַדעם פון דער אַרבײטער מיטן אמאָליקן לעבן, וואס דאס נעד אַרבײטער מיטן אמאָליקן לעבן, וואס דאס אַרעם ס׳אין נישט געווען, און אין פאַרט געווען אנגעפיל מיט א נייסטיק יש.

פאַרן אמאָליקן לעבן דאס מען געהאט בלײן אלגעמיינע־ניסדיקע קריטיק, און וואס אַזאַ קריטיקער איז דאָך געווען, האט מען זיך אזוי איינגעלעבט אין דעם, אז מ׳האט אנגענומען בלײבן אין שטומקייט, אז סע שײן אין דער.

דער פשוט׳ער מעגש אבער, ווי ר׳האט זיך נאָר אביסל אנגעגעבן צו זאַמען, האט אים נעגומען ציען ערגעץ ער אין דאָך נעקומען פון א היים מיט וואַרצלען, אחיים מיט א טראַרעיקע. אפילו ווען אין נעוויסע פאַרמען אירע האט ער זיך געפילט עגנ, האט ער נאָך אלץ געגערט זײן אַפּאַנאַזיע, אויסגעפילט די נשמה אין אים צו ערגיץ אנדערע, פון איר האט ער נעשעפּן כחות פאר דעם שווערן און נראַנען לעבנס קאַמף. אט דער פשוט׳ן מענטש אין אַלט׳ן נעווען אין דעם נאַנצן אָרום; דערפילט זיך פאַרלײרן אין איבעריקלאַך: דאס אמאָליקע עשווייזט אונטער די הענט פון דאס נײע לעבן אין נישט קלאָר, אין פאַרגעפּלט — איז ער געלאָפן פון אײן לאקאַל צום צווײטן און — די רעדעס האבן נישט דערוואַרעמט, זײנען נישט אין האבן נישט געקענט ווערן לעבנסשטײגער מיט מײלא אײנען, האט מען אויך נישט געקענט אין פאַלקס־לעבן אין אַלגעמיינעם אויפנעמען אין אַ גרויסן אָרט אין אַ גרויס לאנד, אין אַ גרויס־שטאָט, אין אַ גרויס־אַרבײטער־ווינקל, אין אַ גרויס־אַרבײטער־אָרט, אין אַ גרויס־אַרבײטער־אָרגאַניזאַציע, אין אַ גרויס־אַרבײטער־אָרגאַניזאַציע